

DOROMB

Közköltészeti tanulmányok 7.

Szerkesztő
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

Készült a
Nyugat-magyarországi irodalom 1770–1820 Lendület Kutatócsoport keretében
a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetében

A borítón:
Jelmeztervek Csokonai Vitéz Mihály *Tempefői c. vígjátékához*
(vízfestmény, 1809 körül)
Csurgó, Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium Könyvtára, K 90, belső címlap

Könyvünk a Creative Commons
Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.
A kötetek honlapunkról letölthetők. Éljen jogaival!

ISSN 2063-8175

Kiadja a *reciti*, a BTK Irodalomtudományi Intézetének
recenziós portálja és hálózati kiadója • www.reciti.hu
Borítóterv, tördelés, korrektúra: Szilágyi N. Zsuzsa
Nyomda és kötészet: Kódex Könyvgyártó Kft.

GABRIEL FITZMAURICE

Ahol történelem és költészet találkozik

A helytörténet tükröződése az ír balladákban¹

Ferencz Győzőnek, régi barátsággal

Con Greaney 1912-ben, Újév napján született Nyugat-Limerickben, az Írország délnyugati részén fekvő Munster tartományban. Egy rövid időszak kivételével, amikor Angliában dolgozott, egész életében itt élt. 1982-ig gazdálkodó volt, feleségével, három fiával és két lányával nádtetejű, kőfalú házában lakott az Athea községhez tartozó Rooska faluban, a nyugat-limericki hegyekben.

Con Greaney-t 1975-ben ismertem meg. Egy szinte teljesen elfeledett helyi dal, a *Newtownsandes rózsája* után kutattam, égen-földön kerestem. Donie Lyons, énekes és zenész a Limerick megyei Glinből, ami épp szülőfalum, Moyvane mellett, Kerry megye határának a túloldalán fekszik, egy este azt mondta, van egy Con Greaney nevű ember Atheában, aki ismeri. Megbeszéltem Donie-val, hogy elmegyünk Rooskába, ahol Con lakott. A megbeszélte este Donie és én felpakoltunk pár hatos csomag Guinnesszt meg egy kis üveg whiskey-t, és elautóztunk Con házához. Con és felesége, Kathleen meleg szeretettel fogadtak. Késő este a *Newtownsandes rózsájával* és egy kazettányi dallal tértünk haza. Azonnal tudtam, kivételes megtiszteltetés ért, hogy találkozhattam Connal. Ösztönösen éreztem, hogy rendkívüli szellem közelébe kerültem. De csak az évek múlásával fogtam fel, ahogy egyre jobban megismertem Con (végül már inkább a bátyám volt, mint a barátom), mekkora szerencse ért, hogy találkoztam vele. Szerencse, hogy találkozhattam egy olyan emberrel, akihez fogható nem lesz többé.

Con halálának estéjén (2001. június 22-én) felhívtam Tony MacMahont, a kitűnő harmonikaművészt és az ír népzene jeles szakértőjét, aki számos műsort készített az ír nemzeti rádióban és televízióban. Tony szomorúan állapította meg, hogy Con halálával véget ért egy korszak.

Amikor 1991-ben megjelentettük Con első, kereskedelmi forgalomba került hangkazettáját (79 éves volt ekkor), Tom Munnely, a nagyszerű folklorista és dal-

1 A kiváló ír folklorista, költő tanulmánya két nyelven, önálló kiadványként is megjelent: Gabriel FITZMAURICE, *Where History Meets Poetry: Local History and Its Reflection in the Ballad – Ahol történelem és költészet találkozik: A helytörténet tükröződése a balladákban*, ford. FERENCZ Győző (Budapest: Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, 2018).

gyűjtő a bemutatón arról beszélt, az emberek tévesen képzelik manapság, hogy az ír kultúra valamiféle aranykorában számolatlanul termettek a Con Greaney-hez hasonló énekesek. Az ő tehetségéhez fogható énekesek ritkán tűnnek fel, egyedülállóak és mindig is azok voltak, tette hozzá. Connak a stílusa és a repertoárja is egyedülálló. Úgy is fogalmazhatunk, hogy valóságos *genius loci*, szűkebb környezetének uralkodó szelleme, aki a helyi közösség alkotó képzetét átszűrte magán, és dalokba öntötte.

Connak az éneklés volt az élete, jó kedélyéből semmi sem zökkenthette ki. Mikor azonban szeretett felesége meghalt, majd valamivel később bátyját, Joe-t is elvesztette, keserűen mondta nekem, hogy úgy érzi, soha nem fog már énekelni. De Con nem az az ember volt, aki átadja magát a csüggedésnek vagy az önsajnálatnak. Az élet ünnep, és Con megülte minden napját. Mondanom sem kell, hogy nem hagyta abba az éneklést, folytatta még a halálos ágyán is. Élete utolsó éjszakáján a *Paddy zöld lóherés partja* és a *Vöröshajú Mary* néhány strófáját énekelte egy énekes-zenész barátjának, Donie Nolannek.

Még halálos ágyán sem hagyta el ellenállhatatlan humora. A halála előtti szombaton meglátogattam a Szent Ita Időotthonban Newcastlewestben. Figyelmeztettek, hogy haldoklik. Amikor beléptem a szobájába, Con megmozdult. „Szervusz, Con! – üdvözöltem. – Jól nézel ki.” Con felnézett rám, fanyarul elmosolyodott, és gyenge hangon csipkelődve, fanyar humorával így szólt: „Lehet, hogy valaki jól néz ki, de már fél lábbal odaát van!”

Nagylelkű ember volt. Amit csak tudott, másoknak adta: önmagát, a tehetségét, az idejét. Igen, Connal elidőzni olyan volt, mintha záróra után lennének (és gyakran valóban kocsmákban találkoztunk!), amikor nem számít, hány óra van. Con nem óra szerint mérte az időt. Nem a földi idő szerint élt. Az ő ideje zenei idő, a világ örök ideje.

Örömteli gondolat, hogy utolsó tíz éve kegyes volt hozzá. Fellépésein Írország-szerte megteltek a koncerttermek, kocsmák és zenei stúdiók. A neve a legnagyobb kocsmákban is hatalmas közönséget vonzott. Emlékszem egy estére Páidí Ó Sé híres kocsmájában Ventryben. Meghívták Cont, hogy énekeljen el néhány dalt az ír rádió egyes csatornájának *Táncház* című műsorában, amelyet a kocsmából közvetítettek. Ott ült körben az ír népzeneészek színe-java, s ahogy ilyenkor lenni szokott, a szívüket kitették egymásért és azokért, akik kíváncsiak voltak játéukra. A kocsmában iszogató vendégek többsége azonban nem nagyon figyelt rájuk. Con viszont más eset volt.

Ha valahol megjelent, azonnal felé irányult minden figyelem. Amikor ő következett, felállt, kihúzta magát (több mint száznyolcvan centiméter magas volt), és belekezdett a *Nancy Hogan libájába*. Az egész kocsma azonnal elhallgatott, szinte lélegzetet is alig mertek venni Con lenyűgöző előadása alatt.

Augustine Martin, az angol-ír irodalom és dráma professzora a dublini University College-ban, maga is tehetséges énekes, Con őszinte csodálója volt. A University College-ban (ahol Gus környezetében a *Kukorékolt a kakasom* Con

előadásában valóságos kultikus dal lett) Gus többször hangoztatta, hogy Connak olyan gégéje van, mint egy bikának. Amihez hozzátennem, hogy bár Connak hatalmas hangja volt, igazi művészettel tudta árnyalni. Hallgatni, ahogyan Con énekelt, ahogyan a zenei mondatot frazeálta, ahogyan a díszítéseket megformálta, olyan volt, mintha az ír duda mesterét hallanánk hangszerén játszani. Sosem primadonnáskodott, művészete mellett kitartott azokban az időben is, amikor az nem volt sem népszerű, sem jövedelmező.

Nagyon hiányzik. Elvesztése személyes veszteség nekem. És veszteség az énekesek és zenészek egész közösségének Írországból és Írországon kívül. Nem lesz már többé senki hozzá hasonló.

Hadd szóljak most arról, milyen dalszövegeket énekelt Con. A dalokat hallás után tanulta meg. Elég volt egyszer-kétszer hallania egy dalt, hogy megjegyezze. Ez a módszer persze szöveghibákhoz vezethetett. Így például a *Newtownsandes rózsája* című dalt így énekelte:

*Az út mentén, egy vár alatt,
az árnyas szép ligetben,²*

vagyis félrehallotta az eredeti szöveget, amely így szól:

*Az út mentén, úgy vártalak
az árnyas kis ligetben.³*

Az ilyesmi a szóbeli áthagyományozás velejárója. Ennél nagyobb változtatások is előfordulnak. Jó példa erre a *Knockanure völgye* című ballada, amelyről a következőkben részletesebben beszélnek.

2 *Beneath that boat* longside the road / Where a neat plantation stands

3 *In a neat abode* longside the road / Where a nice plantation stands

„Ha egyetlen ember költhetné egy nép összes balladáját, az illető joggal füttyülhetne rá, hogy ki hozza a törvényeket” – írta Saltouni Andrew Fletcher (1653–1716), skót patrióta. Fletcher ezzel azt állítja, hogy egy nemzetre a költésze ugyanakkora hatással van, mint a történelme, és nagyobb, mint a törvényei. Ennek fényében vizsgáljuk most meg azokat a balladákat, amelyek a Kerry megyei Knockanure melletti Gortaglannában 1921. május 12-én történt eseményekről szólnak.

1921 áprilisában és májusában rengeteg vérontás történt a mai Moyvane-Knockanure község, Kerry északi részén, közel Listowelhez. Mint az közismert, ekkor zajlott az ír függetlenségi háború.

Április 7-én, csütörtökön a knockanure-i Kilmornánál brit fegyveresek egy rajtaütés során megölték Mick Galvin IRA-önkéntest. Az IRA harcosai leszállásban fekvő várták, hogy lecsapjanak egy csoport brit katonára, akik kerékpáron mentek vissza Listowelbe, miután meglátogatták Sir Arthur Vicarst rezidenciáján, a Kilmorna-házban. Vicars volt az Ulsteri Címerkirály és a dublini várbán tartott ír koronaékszerek őre. Amikor 1907-ben az ékszereket elrabolták, Vicarst ugyan nem gyanúsították meg bűnrészességgel, az eset mégis a bukásához és végső soron a halálához vezetett.

Gondatlanság vétkében találták bűnösnek, tisztességéből felmentették, társadalmi rangját elvesztette, anyagilag tönkrement, s mivel nem volt sem állása, sem járandósága, féltestvérének, George Mahonynak a meghívására a Kilmorna-házba költözött. Amikor George 1912-ben meghalt, a birtokot Sir Arthur nővérére, Edithre hagyta, aki Londonban élt. Edith úgy rendelkezett, hogy Sir Arthur haláláig Kilmornában lakhat.

Az, hogy az ír függetlenségi háború alatt is ott maradt, amikor a brit hadsereg és a Sinn Féin-aktivisták atrocitásai egymást érték, inkább megdöbbentésből, mint bátorságból fakadt, és jellemző volt a helyiek által kissé különcnek, de alapjában véve tisztességesnek tartott emberre. Ő azonban informálta a brit katonaságot az IRA tevékenységéről.

1921. április 14-én, csütörtökön a helyi IRA megrohmozta a Kilmorna-házat. A támadók egyike, Lar Broder azt mondta a gondnoknak, azért jöttek, hogy felgyútsák a házat, aminek neki is láttak. Azonban a különítmény három tagja Vicarst a kert végébe hurcolta, és agyonlőtte. (A kivégzők egyikét, Jack Sheehant a brit hadsereg május 26-án Knockanure közelében lelőtte.)

Május 12-én az angol királyi erők Kilmornától nem messze, a Knockanure melletti Gortaglannában lelőtték a különítmény három tagját. Ezt az eseményt örökítették meg az alább következő balladák.

A költészet, különösen az elbeszélő költészet, mint amilyen a ballada, a történelmi tényeket esztétikai okokból elferdíti – ilyen ok lehet a történetbonyolítás kényszere, rímelési és metrikai megfontolások vagy akár a költő látásmódja, rokonszenve.

Az 1921. május 12-ei knockanure-i atrocitásról szóló balladák is ilyenek. Csupán egyetlen, egy 2005-ben szerzett új változat beszél el az eseményeket a valósághoz hűen. Mindegyik változat ugyanazt az alaptörténetet mondja el, de csak egy akad, amely nem ferdíti el a tényeket. A többi vagy figyelmetlenségből, vagy tudatlanságból, vagy azért, mert a szerzője szabadjára engedte a képzeletét, jelentősen eltér a történelmi igazságtól.

Az események legismertebb feldolgozása Bryan Mac Mahon *Lent Knockanure alatt* című balladája. (Jól ismerte Seamus Heaney is, aki elmondta nekem, hogy tizenéves korában Derry megye déli részén egy táncházban hallotta nagy átéléssel előadva.) Ez a változat 1946-ban, a hagyományokhoz hű szellemben született. Szerzősége vitatott. Hadd tisztázzam ezt a kérdést! 1969. augusztus 16-án a köztársaságpárti Pádraig Ó Ceallacháin, a knockanure-i községi iskola nyugalmazott vezető tanára ezt a nyilatkozatot tette:

Én, Pádraig Ó Ceallacháin, korábban Príomh-Oide Scoile a Kerry megyei Knockanure Községi Iskolában, tanúsítom, hogy mintegy húsz évvel ezelőtt átadtam Mr Bryan McMahonnak [!], aki Listowel város Ashe Street-i községi iskolájának tanára volt, az 1921 májusában a Kerry megyei Gortagleannában [!] az Ír Köztársasági Hadsereg három katonájának, Jermiah [!] Lyonsnak, Patrick Daltonnak és Patrick Walshnak a meggyilkolásáról szóló ballada néhány versszakát.

Szintén átadtam Bryan McMahonnak a túlélő Con Dee eskü alatt tett vallomásának másolatát, és megkértem, hogy írja át a balladát, egészítse ki olyan versszakokkal, amelyek a történelmileg hiteles elbeszéléshez szükségesek. Ezt Bryan McMahon el is végezte, és a szóban forgó *Lent Knockanure alatt* című balladából több nyomtatott példányt is átadott nekem, amelyek közül egyet mellékelek.

Aláírás: Pádraig Ó Ceallacháin

Kelt: 1969. VIII. hó 16.

Tanú: Aibhistín Ua Ceallacháin⁴

4 I, Pádraig Ó Ceallacháin, formerly Príomh-Oide Scoile of Knockanure NS Co. Kerry hereby affirm that about 20 years ago I brought to Mr. Bryan McMahon (sic) NT Ashe St. Listowel a few verses of a traditional ballad on the murdering at Gortagleanna (sic) Co. Kerry in May 1921 of three soldiers of the Irish Republican Army – Jermiah (sic) Lyons, Patrick Dalton and Patrick Walsh.

I also supplied Bryan McMahon with a copy of the sworn statement of Con Dee the survivor and requested him to rewrite the ballad and to add whatever verses were necessary so that it would be historically accurate. This Bryan McMahon did and later supplied me with printed copies of the ballad in question ‘The Valley of Knockanure’ a copy of which is affixed herewith.

Signed: Pádraig Ó Ceallacháin

Date: 16/8/69

Witness: Aibhistín Ua Ceallacháin

A ballada szövege:

LENT KNOCKANURE ALATT
(Kerry megye)

Jeremiah Lyons, Patrick Dalton és Patrick Walsh emlékére, akiket a korona fegyveresei 1921. május 12-én a Kerry megyei Gortagleannában meggyilkoltak.

Szól, száll a dal a Fiatal Írország mártírjairól,
Húsvét, szent harc, hősi kudarcc, mindről sok ballada szól.
Dicső nevük ma is velünk, könyvekben fennmaradt,
De ki őrzi még a fiúk nevét lent Knockanure alatt?

A fiúk, a bátrak, bármerre jártak, nem tudták, mi a félelem.
Elnémult a völgy, mikor rajtuk ütött a gyáva Black and Tan.
Küzdöttek ők, az üldözött köztársaságiak,
De mind elesett a sok jó gyerek lent Knockanure alatt.

Walsh, Lyons, Dalton vállvetve harcolt, az élet előttük állt,
Mint jó fivérek, úgy összeforrtak, bejárták a határt.
Küzdöttek ők, az üldözött köztársaságiak,
De mind elesett a sok jó gyerek lent Knockanure alatt.

Három legény Gortagleanna völgyén pihenni ledőlt,
Lágy nyári szél suhanva szállt, ringott a búzaföld.
Jött futva Lyons: „Meneküljünk, a vég csak egy pillanat”,
De már hiába, ott érte halála lent Knockanure alatt.

RekettYESÖvény árnyas tövén mind felsorakoztak ők,
Mint jó fivérek várták a véget gyilkosaik előtt.
És Dalton így szólt, szavain átizzott a vad, nemes harag,
„Drága hazánk, érted halunk lent Knockanure alatt.”

A hegyoldalon hallgatagon megült a réműlet,
S minden leány réműlt ajakán halk fohász remegett.
Bezárul a kör, előretör egy fegyveres csapat,
Dalton halott, Lyons elesett lent Knockanure alatt.

De még mielőtt a katona lőtt, Con Dee kapta magát,
Isten neki, a hegyek felé rohant a földeken át,
Még felkiáltott, mikor eltalálta egy golyó: „Nem marad
Bosszúlatlan, feledve testvéreim veszte lent Knockanure alatt.”

Ír hazafiak, ott nyugszanak mind a domboldalon,
Ilyen kegyetlen a Black and Tan és az angol uralom.
A hajnali szél hiába kél, nem simogatja arcukat,
Legjobbaink elhulltak mind lent Knockanure alatt.

Szembejött akkor Dalton anyja, és ezt mondta nekem:
„Fiam lelkéhez, ki a völgyben elesett, bár lenne kegyes istenem.
Hadd csókolnám csak még utolszor a jéghideg ajkakat,
Békén temetném a földbe lent Knockanure alatt.”

Kihuny az arany nap sugara a Feale és Lee folyók mögött,
Fakón, fakón kél most a hold Tralee város fölött.
Csillag se gyúl, felhőbe borul a láp, szellemalak
Rikolt, hol az ifjak hős vére folyt lent Knockanure alatt.

Ó, Walsh és Lyons és Dalton, hőszívetek már nem dobog,
De ma is védik a hegy vidékét bátor utódaitok,
Míg Írország hű földjén kinő a fű, emléketek fennmarad,
Isten vigyázza álmatok az árnyas völgyben ott lent Knockanure alatt.⁵

- 5 Az angol eredeti: *The Valley of Knockanure* (Co. Kerry).
In memory of Jeremiah Lyons, Patrick Dalton and Patrick Walsh, murdered by Crown Forces at Gortagleanna, Co. Kerry on 12th May, 1921

You may sing and speak about Easter Week or the heroes of Ninety-Eight,
Of the Fenian men who roamed the glen in victory or defeat,
Their names are placed on history's page, their memory will endure,
Not a song is sung for our darling sons in the Valley of Knockanure.

Our hero boys they were bold and true, no counsel would they take,
They rambled to a lonely spot where the Black and Tans did wait,
The Republic bold they did uphold though outlawed on the moor,
And side by side they bravely died in the Valley of Knockanure.

There was Walsh and Lyons and Dalton, boys, they were young and in their pride,
In every house in every town they were always side by side,
The Republic bold they did uphold though outlawed on the moor,
And side by side they bravely died in the Valley of Knockanure.

In Gortagleanna's lovely glen, three gallant men took shade,
While in young wheat, full, soft and sweet the summer breezes played,
But 'twas not long till Lyons came on, saying "Time's not mine nor your",
But alas 'twas late and they met their fate in the Valley of Knockanure

A szöveget tehát, ahogyan azt ma énekeljük, bármi legyen is az előzménye, Bryan MacMahon szerezte.

Hasonlítsuk össze a balladának ezt a legjobb változatát azzal, ahogyan a történetekről Con Dee, a vérengzés túlélője beszámolt:

CON DEE ESKÜ ALATT TETT VALLOMÁSA THOMAS R. HILL BÉKEBÍRÓ ELŐTT A
GORTAGLANNÁBAN TÖRTÉNT INCIDENSRŐL, TARBERT, 1921. JÚNIUS

1921. május 12-én, csütörtökön körülbelül délelőtt fél tízkor én, Cornelius Dee, valamint Patrick Dalton és Patrick Walsh [Dee unokatestvére] fegyver-

They took them then beside a fence to where the furze did bloom,
Like brothers so they faced the foe for to meet their dreadful doom,
When Dalton spoke his voice it broke with a passion proud and pure,
“For our land we die as we face the sky in the Valley of Knockanure.”

‘Twas on a neighbouring hillside we listened in calm dismay,
In every house in every town a maiden knelt to pray,
They’re closing in around them now with rifle fire so sure,
And Dalton’s dead and Lyons is down in the Valley of Knockanure.

But ere the guns could seal his fate Con Dee had broken through,
With a prayer to God he spurned the sod and against the hill he flew,
The bullets tore his flesh in two, yet he cried with passion pure,
“For my comrades’ death, revenge I’ll get, in the Valley of Knockanure.”

There they lay on the hillside clay for the love of Ireland’s cause,
Where the cowardly clan of the Black and Tan had showed them England’s laws,
No more they’ll feel the soft winds steal o’er uplands fair and sure,
For side by side our heroes died in the Valley of Knockanure.

I met with Dalton’s mother and she to me did say,
“May God have mercy on his soul who fell in the glen today,
Could I but kiss his cold, cold lips, my aching heart ‘twould cure,
And I’d gladly lay him down to rest in the Valley of Knockanure.”

The golden sun is setting now behind the Feale and Lee,
The pale, pale moon is rising far out beyond Tralee,
The dismal stars and clouds afar are darkened o’er the moor,
And the banshee cried where our heroes died in the Valley of Knockanure.

Oh, Walsh and Lyons and Dalton brave, although your hearts are clay,
Yet in your stead we have true men yet to guard the gap today,
While grass is found on Ireland’s ground your memory will endure,
So God guard and keep the place you sleep and the Valley of Knockanure.

telenül elindultunk Atheából, ahol redemptorista atyák missziós előadásán vettünk részt.

A Listowel felé vezető úton mentünk, amikor a Gortaglanna-hídnál összelátkoztunk Jerry Lyonsszal, aki arra biciklizett. Leszállt a nyeregből, és beszélgetni kezdtünk.

Néhány perc múlva Paddy Walsh azt javasolta, hogy menjünk le az útról a mezőre, mert ott nagyobb biztonságban leszünk. Le is tértünk, és már épp a kőkerítésen belül voltunk, amikor hallottuk, hogy teherautó közeledik. „Keressünk fedezéket, fiúk!” – mondtam, és megpróbáltunk elbújni, ahogy lehet. Jerry Lyons, Paddy Dalton és én azonnal el is rejtőztünk. Paddy Walsh átrohant a mező túlsó felére, és lehasalt. Nemsokára a Királyi Ír Rendőrség egyenruháját viselő emberek vettek körül. „Végünk van, Connie” – szólta Paddy Dalton. „Bújunk elő, fiúk” – mondtam –, feltartott kézzel!” Jerry Lyons, Paddy Dalton és én magam ott álltunk magasba tartott kézzel. Paddy Walsh felénk rohant. Mocskos káromkodások és szitokszavak zúdultak ránk. Ilyen kifejezésekre emlékszem, hogy „Ti gyilkosok”, „Ti f--ok”, „Most a keménymagot kaptuk el”, „Most elkaptuk a különítményt”. Megkérdezték a nevünket, amit rendben meg is adtunk; megmotoztak minket, és nem találtak nálunk fegyvert, semmit, csak az *Irish Independent* egyik számát.

Akkor ránk parancsoltak, hogy vetközzünk le, és amikor visszavehettük a ruháinkat, puskatussal és pisztollyal ütni-verní kezdtek, a földre löktek, és hiába próbáltunk védekezni, összerugdostak. Aztán külön-külön arrébb vittek, és mindegyikünket körbevették négyen-öten; az én öreim folyamatosan ütöttek puskával és ököllel. Körülbelül húsz perccel később az út felé vezényeltek minket, aztán fel kellett szállnunk a teherautókra. Paddy Walsht és Paddy Daltont az első teherautóra rakták. Engem a másodikra, Jerry Lyonst a harmadikra. Szűk kilométernyit haladtunk Athea irányában. Akkor megálltak és megfordultak. Paddy Walsht és Paddy Daltont átültették arra a kocsira, amelyen én voltam. Jerry Lyonst ott hagyták az utolsó teherautón, amely most elől haladt.

A teherautók körülbelül másfél kilométeren át ugyanazon az úton mentek visszafelé, amelyen jöttünk. Aztán leparancsoltak minket a kocsikról. Ránéztem a társaimra, Jerry Lyons arca és Paddy Walsh szája véres volt. Paddy Daltonnak vérzett az orra. Akkor azt mondták, fussunk, de mi megtagadtuk. Újból megverték puskatussal, és az út mellé, a mezőre tereltek. Ezt is megtagadtuk, de erővel a mezőre kényszerítettek. Bírósági tárgyalást követeltünk, de a Black and Tans csak kinevetett, lepocskondiázott és gyilkosoknak nevezett bennünket.

Felsorakoztattak a kőkerítéssel szemben az úttól úgy negyvenméternyire. Én a jobb szélről az első voltam. Mellettem Jerry Lyons, aztán Paddy Dalton, Paddy Walsh pedig a bal szélén. Aztán mindegyikünkkel szemben úgy öt méterre megállt egy-egy Black and Tan, a puskájukat a kőkerítésre fektették. Körülbelül tíz Black and Tans állt mögöttük. Egyenesen a velem szemben álló ember szemébe

néztem. Hezitált vagy húsz másodpercig, mintha arra várt volna, hogy valame-lyik társa lőjön először.

A mellette álló Black and Tan tüzelt. Jerry Lyons magasba lendítette a kar-ját, felhördült és elzuhant. Rápillantottam, és láttam, hogy a mellényén átüt a vér; megfordultam, és rohanni kezdtem. Körülbelül tizenkét métert futhattam, amikor a jobb combomat lövés érte. A lábam összecsuclott, de sántítva tovább szaladtam. Éreztem, hogy üldöznek, és hallottam, ahogy golyók süvítenek el mellettem.

Az egyik teherautó ráfordult az előttem húzódó útra, és onnan folytatták a tüzelést. Úgy két kilométerrel odébb eldobáltam a kabátomat, galléromat, nyak-kendőmet és a lábszárvédőmet, és rohantam tovább. A Tans négy kilométeren át a nyomomban volt. Amikor a kimerültségtől nem bírtam tovább futni, beugrot-tam egy öntözőcsatornába egy zabföldön.

Körülbelül negyvenöt percig voltam ott, amikor két ember jött arra. Negy-ven méteren át támogattak. Annyira sántítottam, hogy az egyikük kocsiért kül-dött, és azon vittek el egy házhoz.

A Black and Tans tagjai mellett a vérfürdő helyszínén felismertem Smith rendőrfőnököt Listowelből, valamint Raymond közrendőrt, és volt ott valaki a Királyi Ír Rendőrség kerületi felügyelőjének az egyenruhájában.⁶

6 SWORN STATEMENT ON THE INCIDENTS AT GORTAGLANNA MADE BY CON DEE BEFORE THOMAS R. HILL, J. P., TARBERT, IN JUNE 1921. "About nine-thirty a.m. on Thursday, May twelfth, 1921, I Cornelius Dee, accompanied by Patrick Dalton and Patrick Walsh [Dee's first cousin], left Athea unarmed, where we had been attending a mission given by the Redemp-torist Fathers.

We were walking along the road leading to Listowel when at Gortaglanna bridge we met Jerry Lyons; he was cycling. He dismounted and began talking about various happenings.

After a few minutes Paddy Walsh suggested that we should go into a field as it would be safer than the road-side. We moved and were just inside the fence when we heard the noise of a lorry. 'Take cover, lads,' I advised, and we tried to conceal ourselves as best we could. Jerry Lyons, Paddy Dalton and I took cover immediately. Paddy Walsh ran to the end of a field and lay down. Very soon we were surrounded by men in the uniforms of the Royal Irish Constabulary. 'We are done, Connie,' said Paddy Dalton. 'Come out, lads,' I said, 'with our hands up.' Jerry Lyons, Paddy Dalton and myself stood with our hands over our heads. Paddy Walsh ran towards us. We were met with a torrent of abuse and foul language. I remember such expressions as 'Ye murderers', 'Ye b-----', 'We have got the real root', 'We have got the flying column'. We were asked our names and gave them correctly; we were searched and found unarmed, having nothing but a copy of the *Irish Independent*.

We were then compelled to undress and while we were fastening our clothes again we were beaten with rifles, struck with revolvers and thrown on the ground and kicked in trying to save ourselves. Then we were separated some distance from each other; four or five men came round each of us and my captors continued to beat me with their rifles and hit me with their fists. After about twenty minutes we were marched towards the road and then to the lorries. Paddy Walsh and Paddy Dalton were put in the first lorry. I was put in the second, and Jerry Lyons in the third.

A Dublini Helyőrség sajtóosztálya által 1921. május 14-én kiadott hivatalos jelentésben ez áll:

Május 12-én, csütörtökön déli 1 óra 15 perckor a Listowel melletti Kilmornában a Királyi Ír Rendőrség három őrszeme ellen mintegy 100 fegyveres rajtaütést hajtott végre. Két rendőr könnyebben megsérült. A rajtaütés helyszínén három azonosítatlan felkelő holttestét találták meg, feltételezések szerint súlyos sérüléseket szenvedtek. A királyi erők számos puskát, pisztolyt és töltényt foglaltak le.⁷

Nézzünk most meg néhány másik balladát, amely ezekről a gyilkosságokról szól. A *The Clancy Brothers and Tommy Makem dalszövegei* (Tiparm Music Publishers, Inc. New York, 1964) című kiadvány lényegében Bryan MacMahontól a *Lent*

The lorries were then driven for about a half a mile towards Athea. They were then stopped and turned round. Paddy Walsh and Paddy Dalton were changed to the lorry in which I was. Jerry Lyons was not changed out of the last lorry, which was now leading.

The lorries were then driven back the same road for about a mile. We were then ordered out of them. I looked at my companions; I saw blood on Jerry Lyons' face and on Paddy Walsh's mouth. Paddy Dalton was bleeding from the nose. We were then asked to run but we refused. We were again beaten with the rifles and ordered into a field by the roadside. We refused but were forced into the field. We asked for a trial but the Black and Tans laughed and jeered and called us murderers.

We were put standing in line facing a fence about forty yards from the road. I was placed first on the right, Jerry Lyons was next, Paddy Dalton next, and Paddy Walsh on the left. Then a Black and Tan with a rifle resting on the fence was put in front of each of us, about five yards distant. There were about ten more Black and Tans standing behind them. I looked straight into the face of the man in front of me. He delayed about twenty seconds as if he would like one of his companions to fire first.

The second Black and Tan fired. Jerry Lyons flung up his arms, moaned and fell backwards. I glanced at him and noticed blood coming on his waistcoat; I turned round and ran. I was gone about twelve yards when I got wounded in the right thigh. My leg bent under me, but I held on running although I had to limp. I felt that I was being chased and I heard the bullets whizzing past me.

One of the lorries was driven along the road on my front and fire was maintained from it. After I had run for about a mile and a half I threw away my coat, collar, tie and puttees. The Tans continued to follow me for fully three miles. When too exhausted to run further, I flung myself into a drain in an oats garden.

I was there about forty-five minutes when two men came along. They assisted me to walk for about forty yards. I was limping so much that one of them sent for a car and I was taken to a house.

I recognised Head Constable Smith, Listowel, along with the Black and Tans present at the massacre; also Constable Raymond, and there was one in the uniform of a district inspector of the Royal Irish Constabulary."

- 7 "Three R.I.C. tenders were ambushed by about 100 armed men at Kilmorna near Listowel at 1.15 p.m. on Thursday (May 12th). Two R.I.C. were slightly wounded. The dead bodies of three unknown rebels were found at the scene of the ambush, and it is believed they suffered heavy casualties. Crown forces also captured a number of shot-guns, revolvers and ammunition".

Knockanure alatt erősen lerövidített változatát közli. Becsúsztak pontatlanságok a történetbe: „De lesben állt, és rajtuk ütött a gyáva Black and Tan” (a Tans tagjai nem álltak lesben, véletlenül botlottak a gortaglannai mártírokba); „Harcban elesett a sok jó gyerek lent Knockanure alatt” (elfogták és lefegyverezték őket); „De Walsh kitört, még mielőtt eldőrdült a lövés” (Deenek sikerült elmenekülnie); és „Csillog a nap arany sugara fel és le a folyók mögött” (a Feale és Lee két helyi folyó). Mindez a helyi történelem és földrajz ismeretének hiányára utal, ami a népballadák műfaját, szövegeinek változékonyságát ismerve érthető, de történelmileg elfogadhatatlan.

Bryan MacMahon variánsát lemezre vette Paddy Tunney, a neves ír folkénekes *Írország saját maga* (Topic Records, London, 1966) című albumán. A szöveget David Pierce közölte az *Ír irodalom a huszadik században. Válogatás* című antológiájában (Cork University Press, 2000).

Pierce véleménye szerint „ez az egyik legjobb dal, amelyet az 1919 és 1921 között zajló függetlenségi háborúról írtak. Hallgassák meg, ahogyan Paddy Tunney énekl a Topic Records felvételén, és hallani fogják a szívdobogást, amely Írország átmenetét kísérte a gyarmati uralomból a függetlenségbe.”

A szöveg, ismétlem, történetileg pontatlan. Azt állítja, hogy: „Harcban elesett a sok jó gyerek lent Knockanure alatt”; az esemény „Egy őszi este” történt (valójában május 12-én reggel); „parancsra vártak Tralee városából” (nem vártak parancsra); „És büszkén harsant Dinny hangja” (nem volt Dinny nevű személy a helyszínen); „Messzi csillagok fénye ragyogott a Collins mocsár felett” (nincs ilyen nevű hely Knockanure közelében); Dalton „elesett a harcban” (nem volt harc); és végül nem említi Con Dee megmenekülését.

Az utolsó versszak így szól:

Szembejött akkor Dalton anyja,
És ezt mondta nekem:
„Fiamhoz, ki a harcban elesett,
Bár lenne kegyes istenem,
Hadd csókolnám csak még utolszor
A jéghideg ajkakat,
Békén temetném a földbe
Lent Knockanure alatt.”⁸

- 8 I met with Dalton's mother
And these words to me did say:
“May the Lord have mercy on my son
Who fell in the fight today.
Could I but kiss his cold cold lips
My aching heart would cure,
And I'd gladly lay him down to rest
In the valley of Knockanure.”

Ennek az utolsó versszaknak a kapcsán megjegyzem, hogy a Knockanure-ral határos Athea község környékén azt tartja a hagyomány, hogy a *Lent Knockanure alatt* „eredeti” változatát az atheai Knocknaboulból származó James Kiely Mahony írta.

Erről a hagyományról többektől is hallottam, így a közeli nyugat-limericki Glin községben élő Donie Lyonstól, az ír népzene országos szenior bajnokától, továbbá Domhnall de Barrától, az atheai énekestől, zenésztől, a Comhaltas Ceoltóirí Éireann (Írországi Zenészek Szövetsége) korábbi elnökétől, és említette Dan Keane knockanure-i költő a Fleadh Cheoil na hÉireann (Ír Zenei Fesztivál) újonnan szerzett balladák kategóriájában országos szenior bajnok zeneszerző is; mindannyian kikezdehetetlenül szavahihető emberek. De ma már, úgy tűnik, senki sem emlékszik Kiely Mahony balladájának a szövegére. Elképzelhető, hogy írt egy korai változatot, amely mára elveszett. Dan Keane *Keresztül-kasul Atheán* (2005) című könyve szerint Kiely Mahony egyik lánya, az Abbeyfealeben élő Mrs Hartnett megerősítette, hogy az apja volt a *Lent Knockanure alatt* szerzője, és azt állítja, hogy ez a sor eredetileg így szólt: „Beszéltem akkor Dalton anyjával, és ezt mondta nekem.” Azonban ennek ellenére sem vonható kétségbe, hogy a balladát, ahogyan Pádraig Ó Ceallacháin végrendeletében áll, Bryan MacMahon szerezte.

Tim Leahy a listoweli Mount Riversből szintén írt egy balladát. Az ő változata, amelyet 1921. szeptember 20-án szerzett, Colm O Lochlainn *Újabb ír utcai balladák* című gyűjteményében jelent meg (első kiadása: Dublin, The Three Candles Ltd., 1965, második kiadás: London, Pan Books Ltd., 1978). Ez a ballada a Gortaglannában történt eseményekről történeti hűséggel számol be. Ami a drámai feszültségből és személyes hangból hiányzik, azt pótolják a helyi részletek – így például kitér arra, hogy a fiúk miséről jöttek aznap reggel, és hogy egy ősi körgyűrűs erőd közelében lőtték őket agyon. Ez máig látható az árok előtt, ahol a kivégzés történt, és ahol ma egy emlékmű áll, amelyet az Észak-Kerry Köztársasági Katonai Emlékbizottság emelt 1949-ben.

A legújabb, 2005-ben megjelent ballada szerzője Dan Keane (1919–2012). A knockanure-i költő változata történelmileg mind közül a leghitelesebb.

És most térjünk rá arra a változatra, amelyben történelem és költészet teljesen szétválnak egymástól, Joe Heaney (Seosamh Ó hÉanaí) szerzeménye, amelyből Ewan MacColl és Peggy Seeger készítettek hangfelvételt 1964-ben angliai, Kent megyei otthonukban, Beckenhamben. Joe ezt mondta művének háttéréről:

Írországbán a papok félévente meglátogatják az időseket, hogy tanácsot adjanak nekik, és meggyóntassák őket, otthon, a kunyhójukban. És van egy bizonyos ház, amelyet minden alkalommal felkeresnek.

Azon a napon 1922-ben a Kerry megyei Knockanure-ba jöttek, ahonnan két kis legény, Éamonn Dalton és Danny Walsh felmenekült a hegyekbe, és a Black and Tans öt teherautóval jött, hogy elfogja őket.

És volt egy tizennégy éves fiú, Con Dee, aki üzeneteket vitt nekik a Tans akcióiról. És ötven vagy talán száz puskával felfegyverzett Tans bekerítette őket, és ekkor a fiúk megparancsolták Con Deenek, hogy valahogy szökjön át, és vigyen üzenetet a falunak, hogy készek meghalni, csak hogy megmentse a falut. És a két fiú meghalt. De az emberek, az öregek, öreg férfiak és nők, ahogy arrafelé szokás, nekiindultak, és a két legény, hogy megmentse őket, haláláig harcolt a hegyen száz Black and Tans-zel, és megmentették a falut a pusztulástól, mert ha visszatértek volna a falujukba, legalábbis ettől féltek, a Tans ártatlan embereket is megölt volna.

És így énekel:

Büszkén dalolsz kilencvennyolc
S húsvét mártírjairól,
A vesztett és dicső csatákról
Sok ballada szól.
Bitóra küldtek, földönfutóvá
Tettek hős férfiakat.
De ki őrzi még a fiúk nevét
Lent Knockanure alatt?

Leszállt a nyári alkony,
Az úton két fiú várt,
Küldik-e Tralee városából
Parancssal a gyors futárt.
De Lyons rohant feléjük,
És szólt, „Egy pillanat
És végünk van, bekerítettek
Lent Knockanure alatt.”

Dalton felkapta a puskát,
És Walsh mellett megállt.
Fürkészve nézett fel a hegyre
És végig a völgyön át,
Vad fegyverropogással
Közeledett egy csapat,
S ott volt Dalton, Dan és a Black and Tans
Lent Knockanure alatt.

Dalton egyetlen lövéssel
Egy géppuskást leszedett,
És Lyonsnak odakiáltott,
„Fuss, fuss, amíg lehet.

A Freeny-láp felé menj,
De jól fedezd magad,
Dannnyvel halálíg harcolunk
Lent Knockanure alatt.”

Kerry partjainál a nyári nap
A tengerbe hanyatlott,
Tralee mögött ezüstösen
Kelt fel a sápadt hold.
A láp fölött a csillagok
Oly halvány-távoliak.
Rikolt a vészbanya, Dalton halott
Lent Knockanure alatt.

Isten áldása kísérje
A Sinn Féin hős fiait,
Con Dee lelki üdvééért
Egy imához térdelj le itt.
Házról házra vitte a hírt,
Kerry útjain szaladt,
Holt társaiért sós könnye hullt
Lent Knockanure alatt.

Oly vakmerők, mit tudták ők,
Mi az a félelem,
A néma völgynek nekivágtak,
Hol lesben állt a Tan.
A hegyről nézték az asszonyok
Elszánt fiaikat,
Dan, Dalton, ötven ellen egy,
Lent Knockanure alatt.

Isten nem szólt, hogy életük
Hosszú lesz vagy rövid,
De mi tudtuk, hogy az angolok
A fiúkat lelövik.
Puskánk lövésre kész,
Golyónk a célba tart,
Megbosszuljuk halottainkat
Lent Knockanure alatt.

Éamonn Daltont és Danny Walsht
Hegy-völgyön mindenütt
Ismerték, a két jóbarát
Már szinte összenőtt.
Számkivetettek lettek a hős
Köztársaságiak,
Együtt harcoltak s hulltak el
Lent Knockanure alatt.

Szembejött akkor Dalton anyja,
És ezt mondta nekem:
„A fiamhoz, akit lelőttek,
Bár lenne kegyes istenem,
Hadd csókolnám utolszor
A jéghideg ajkakat,
Békén temetném a földbe
Lent Knockanure alatt.”⁹

- 9 “You know in Ireland every six months, the priest comes around to give advice and confessions to the old people, you see, in the cottages. And there’s one particular house they come to every time.

Well this day they came to Knockanure in County Kerry and it was in 1922 and there was two wee lads, Éamonn Dalton and Danny Walsh was on the run up in the hills and five lorry loads of Black and Tans came to hunt them.

And they had a boy, a fourteen year old boy called Con Dee bringing them messages to tell them how the Tans was behaving and the Tans, fifty Tans, [a] hundred Tans, I should say, surrounded them with rifles and they told Con Dee to get away somewhere and bring a message to the village that they were willing to die to save the village. And the two fellows died. But the people, the old people coming, as they do there, they come along, old women and men and to spare them, the two lads fought to the death with a hundred Black and Tans up on the hill and saved the village from ruin, because if they ran back to the village, the lads were afraid the Tans would come back and probably kill innocent people”.

And he sings:

“You may boast and speak about Easter Week
Or the heroes of ‘ninety-eight,
Of the gallant men who roamed the glen
To victory or defeat.
The men who died on the scaffold high
Were outlawed on the moor.
Not a word was spoken of two young lads
In the Valley of Knockanure.

‘Twas on a summer’s evening
Those two young lads sat down.

They were waiting on a brief dispatch
To come from Tralee town.
It wasn't long till Lyons came on
Saying 'Time's not mine nor yours,
Look out we are surrounded
In the Valley of Knockanure.'

Young Dalton grabbed a rifle
And by Walsh's side he stood.
He gazed across the valley
And over toward the hill.
In the glen where armed men
With rifles fired galore,
There were Dalton, Dan and the Black and Tans
In the Valley of Knockanure.

One shot from Dalton's rifle
Sent a machine gun out of play.
He turned to young Lyons and said
'Now try and get away.
Keep wide of rocks, keep close to nooks
And cross by Freaney's moor,
And Danny and I will fight or die
In the Valley of Knockanure.'

The summer sun was sinking fast
On Kerry by the sea.
The pale moon it was rising
Over sweet Tralee.
The twinkling stars they shone so far
Out on the dreary moor,
And when Dalton died, the Banshee cried
In the Valley of Knockanure.

God bless our bold Sinn Féiners
Wherever they may be.
Don't forget to kneel and pray
For that hero brave Con Dee.
He ran among the Kerry hills
To the rich man and the poor,
Salt tears he shed for those he left dead
In the Valley of Knockanure.

Our hero boys were stout and bold,
No counsel would they take,
They ran among the lonely glens
Where the Black and Tans did lay,
The women of the uplands
Gazed out across the moor

Ennek több köze van Hollywoodhoz, mint a történelemhez, és kételyeket ébreszt, hogy a nagy énekes mennyire megbízható történelmi kérdésekben – és így kételyeket ébreszt a népköltészet történelmi hitelessége iránt is. De hát tudjuk, hogy a dal nem történelemkönyv.

Mindezzel együtt Joe Heaney változata jól szemlélteti, a történelem hogyan válik mondává. És szükségünk van mondákra. A mondák, bár történelmileg pontatlanok, egy nép szellemiségét fejezik ki, ez pedig történelmi tények, emlékek, történetmondás, dal és költészet meghatározhatatlan keveréke.

1921 áprilisának és májusának eseményei mára jószerivel feledésbe merültek, még Moyvane-Knockanure községben is, ahol megtörténtek. Galvin, Vicars, Dalton, Lyons, Walsh, Dee és Sheehan nevére alig emlékszik valaki. Bizonyára akadnak, akik azt gondolják, ez az emlékezetvesztés végső soron jó dolog. Ám az emlékezetvesztés soha nem jó. Történelmünk elfeledése veszéllyel jár. Károkat okoz, ha a költészetet kitöröljük a közös emlékezetből. Legyen a költőé az utolsó szó! Art Ó Maolfabhail *Inis Córthaidh agus Gné den Stair (Inis Córthaidh*

Watching Dalton and Dan fighting fifty to one
In the Valley of Knockanure.

And 'twas God who sent those boys to life
But did not say how long,
For well we knew that England's crew
Would shoot them right or wrong.
With our rifles fixed right up to fire
And bullets quick and sure,
We'll have revenge for those young men
In the Valley of Knockanure.

Young Éamonn Dalton and Danny Walsh
Were known both far and wide,
On every hill and every glen
They were always side by side.
A republic bold they did uphold,
They were outlawed on the moor,
And side by side they fought and died
In the Valley of Knockanure.

I met with Dalton's mother,
Those words to me did say,
'May the Lord have mercy on my son,
He was shot in the getaway.
If I only could kiss his cold, cold lips
My aching heart would cure
And I'd lay his body down to rest
In the Valley of Knockanure.'"

és történelem) című, Enniscorthyról és az 1798-as eseményekről szóló versében azt írja: „ní mór peacaí ró-ghrána / na staire a mhaitheamh” („a történelem csúf bűneit meg kell bocsátani”).

Meg kell bocsátanunk a történelem förtelmes bűneit. De ahhoz, hogy megbocsáthassuk, ismernünk kell ezeket a bűnöket.

Hadd zárjam a tanulmányt egy balladával, amelyet Con Greaney emlékére írtam.

BIG CON

Big Con fent a hegyen
Zsúptetős házban lakik.
Felesége rég meghalt.
Mikor felnőttek, gyerekeik

Elköltöztek a hegyről.
Con nem megy sehova se.
A hegyhez köti az élete,
A szíve.

A hegyen született, vagy inkább
Kőfejtőben lett kifaragva,
Van annak már nyolcvan éve;
Nagy volt az ínség arra

(Rooska madárfütytős táján),
De gazdagok a szívek –
Daloskedvű nép szülötte,
Élete volt a művészet.

Big Con, énekesek királya,
Rajta kívül már senki sem
Ismerte a dalokat,
Amiket elénekelt nekem.

*

Egyszer az Elveszett Ember
A semmiből hazatért.
Azért volt elveszett, mert
Nem lelte énekét.
Kereste mindenütt, de nem találta.
(Volt éneke? A gondolat
Nem hagyta nyugodni.)
Gyűjteni kezdte a dalokat.

A legvénebb énekesektől
Tanulta dalaikat,
De hiába dalolt a népnek,
Kívülálló maradt.

Egy este Donnie Lyonsszal énekelt,
Glinben gazdálkodott Donnie,
Fuvolán is tudott játszani,
És azt mondta neki:

„A nyugat-limericki hegyekben él
Egy elfeledett öreg,
Nála megtalálod, amit keresel.”
Felhajtották maradék sörüket,

Vettek Big Connak pár üveggel
És whiskey-t, jószándékuk jele,
Felautóztak a hegyekbe.
Vajon az óriás énekel-e?

„Isten hozott, mint a májusi rügyet” –
Fogadott Big Con szívélyesen.
„Hogy vagy mindig, Donnie,
Hogy vagytok mind Glinben odalenn?”

„Meglehetősen – felelte Donnie –,
Idehoztam, Con, valakit,
Sokféle gyűjtött már,
Egy dal után kutat.”
„Ha ismerem, megkapja.
Éreztétek otthon magatokat.”

Ittunk pár whiskey-t, sört,
Majd Con dalba fogott.
Az Elveszett Ember ámult,
Ahogy a dallamot

Kanyarította, hajlította –
Egészen megfiatalodott,
És jöttek újabb és újabb
És mindig hiteles változatok,
És ráismert, hisz ezt kereste,
Ez a dal ő maga volt.

*

Ének közben néha megálltunk
Egy-egy sörre vagy whiskey-re,
Előkerültek a történetek,
Big Con története...

„Mikor Angliába mentem,
Rossz idők jártak itt,
Rooskában hagytam a családot
Egy teljes esztendeig.

Mikor a partra léptem,
A bátyám várt a tömegben,
Magához vitt Huddersfieldbe,
Hogy valami munkát szerezzen.

Eltelt pár nap, egy este
Odaszólt, mielőtt lefeküdt,
»Lenne egy munka, de fekákkal –
Vigyázni kell velük.«

Dolgoztam hát a feketékkel,
Egyformák voltunk, hiszen
Furcsák voltunk, én nekik, ők nekem;
Dolgoztunk csendesen.

Az egyik nap a társam
Otthon hagyta az ebédjét.
Délben hazaszalad brunchra,
Szólt, időben visszaér még.

»Ne menj sehova – mondtam –,
Az enyémből neked is jut.«
Megfeleztük a szendvicseimet,
Este a sört is együtt ittuk.

Ott voltam hát – valahol –,
Csupa fekete körülöttem,
Egész este ők fizettek,
Nem fizethettem egy kört sem.

Pár falat kenyér csupán,
És egy barátot szerzett nekem.
Záráskor kocsin hazavittek,
Bátyám rám förmedt dühösen:

»Rettegtem, hogy megöltek –
Éjszaka, Jézus, az a hely!
Nem tudod, mibe keveredsz.«
»Nincs velük semmi baj –

Feleltem. –
Meghívtak, és azért
Hívtak meg, mert egy feketének
Odaadtam a kenyérem felét.«

Egyik nap a lábamra esett
Egy bála a gyapjúgyárban,
Orvoshoz akartam menni.
»Ne menj! – mondta a társam. –

Nehogy orvoshoz menj,
Csak beteglistára vész.
Mi majd dolgozunk, te gyógyulj,
Egy pennyt se veszítesz.«

Reggel felvettem a munkát,
De helyettem a feketék
Dolgoztak. Este együtt söröztünk,
Míg le nem szállt a sötét.

Velük voltam az utolsó este is,
Mielőtt hazajöttem.
Énekeltek, az egyikük
A klotyón azt kérdezte tőlem:

»Big Con, te miféle dalokat tudsz?«
Mondtam, sok dalom van,
De egyiket sem ismerik erre.
De kérték, hát daloltam.

Elénekeltem a hegy
Összes vidám és bús dalát,
És úgy éreztem, mintha a hegy
Innen oda nőtt volna át.

Ittunk egész éjszaka,
Búcsút vettünk örökre,
Másnap este hajóra szálltam,
És hazatértem a lópvidékre.»

*

Az Elveszett Ember megtalálta
Végül, amit keresett,
Con híre nőtt, zenészek raja
Kereste fel az öreget...

„Koncert lesz Dublinban,
Ott lesz mindenki, Con;
Gyere el, hadd ámuljanak
A tiszta hegyi dalokon.”

A nagy koncert előtt
Benéztünk a hotelszobába,
Nem volt el ilyen messze
Hazulról Huddersfield óta.

(Dublinba vele mentem,
Azt mondta, ő ott idegen
Nem ismeri Dublint,
De én igen.)

De Con nem volt kíváncsi
A tévére, fürdőszobára,
Egy italra, pár szóra
Inkább lement a bárba.

*Ki lép fel ma este?
Tudjátok, ki ez az öreg?
Egy öregember a hegyekből.
Jó lesz? Hát, lehet...
A műsorvezető Big Con
A színpadhoz kíséri.
„Ez nem kocsma – magyarázza –,
Itt sztárok szoktak zenélni.*

Mielőtt énekelni kezdesz,
Azt várják az emberek,
Hogy mondj valamit. Menni fog?”
De Con csak nevetett.

„Láttam Galwayben a pápát,
A tévén adták a misét.
Szeretlek, mondta a tömegnek.
Ne félts!”

„Hölgyeim és Uraim, Big Con!”
Csend, az udvarias tapsra
Előbóklászik. Kezében pohár,
A fején sapka.

A nézőtér elsötétül.
Mint a pápa, úgy kezdi el,
„Dubliniak, szeretlek titeket!”
A közönség ünnepel.

Hat dalt adott elő,
Aztán ráadás következett.
A nézők vörösre
Tapsolták a tenyerüket.

*

Az Elveszett Ember és Big Con
Vonattal mennek haza.
Azt mondja az Elveszett Ember:
„Hozzád hasonló már nem lesz soha.”

Limerickben fent a hegyen
Zsúptetős házában él
Kutyájával Big Con, az óriás.
Sorsa nem kényeztette el,

De most messze vidékről tanulni
Jönnek hozzá egész seregek –
„Isten hozott, mint a májusi rügyet” –
Hallom az öreget.¹⁰

FERENCZ Győző fordítása

10 BIG CON

Big Con lives in the mountain
In a thatched house on his own,
His wife is dead fifteen years,
His family, long grown,

Have left the ancestral mountain
But Con will not remove:
His life is in the mountain,
His love.

Born on the mountain
These eighty years and more,
Not *born* so much as quarried;
The mountain life was poor

(‘Twas Rooska of the curlew),
But not poor of heart –
He came from singing people
Whose life was art.

Big Con, King of singers
Has songs that only he
Brought from the singing people.
He sang his songs for me.

*

Once upon an emptiness
The Lost Man came home –
The man was lost because
He had lost his song.

He searched everywhere but couldn’t find it
(Did he ever have the song?
He wondered)
So he collected songs.

He went to the oldest singers,
He learned all their songs,
He sang them for his people
But still did not belong.

One night, he sang with Donie Lyons,
A farmer out of Glin,
A flute player and singer.
Donie said to him:

“There’s an old man in the West Limerick Hills
That no one remembers now;
He might have what you’re looking for”.
They finished their pints of stout;

They bought beer and whiskey
As an offering to Big Con
And drove into the mountain.
Would the giant sing his songs?

“Ye’re welcome as the flowers of May”,
Beamed Big Con, “Come in!
How’re you keeping, Donie?
How’re ye all in Glin?”

“Fine, Con”, replied Donie;
“Con, I brought this man,
He’s recorded many singers,
He’s looking for a song”.
“If I have the song, he’ll get it;
Make yereselves at home”.

We drank a few throws of whiskey,
Knocked back a couple of beers
Then Con exploded into song.
The Lost Man, startled, hears

Him bend the air and twist it -
An old life made anew,
And every time ‘twas different
And every time ‘twas true,
The song that he was looking for,
The self that he once knew.

*

We break for beer and whiskey
And then return to song,
And song turns to story:
The story is Big Con...

*“I remember my time in England,
Times were bad ‘round here;
I had to leave my wife and children
In Rooska for a year.*

*I took the boat for England,
Met my brother at the quay –
He brought me home to Huddersfield,
Looked for work for me.*

*A few days I lived off him
And then one night he said
'There's a job going with the darkies –
I'd be careful of that crowd'.*

*But I worked away with the black men,
They were the same as me –
They found me strange, I found them strange;
We worked silently*

*Until one day my partner
Forgot to bring his lunch –
He was leaving the job at dinner hour
For what you'd now call 'brunch'.*

*'There's no need to go', I told him,
'I have plenty for us here';
I gave him half my sandwiches;
After work we went for beer.*

*And here was I – someplace –
Black men all around;
They stood to me all evening,
Wouldn't let me stand a round.*

*And what was it but a sandwich,
Pan loaf that made a friend?
They drove me home at Closing Time;
My brother was out of his mind:*

*'Jeezus, I thought they'd killed you –
In that place at night;
You don't know where you're going'.
'Them people is all right',*

*I told him.
'I'm welcome there, they said,
And the reason that I'm welcome
Is I gave a black man bread'.*

*And one day in the woollen mill,
A bale fell on my foot,*

*I was going to the doctor
But my partner said, 'No good! –*

*You no go to doctor,
Him take you off the job,
We do your work till you better,
You no lose a bob'.*

*So I turned up each morning
And the black men did my work,
We went for beer each evening
And I'd go home after dark.*

*And the night before I was leaving
I spent it with the blacks;
They were singing their songs
And one said in the jacks:*

*'Big Con, you have your own songs?';
I told him I could sing
But they wouldn't know my singing;
Still, they made me sing.*

*I sang the songs the mountain sang
At Feast and Fast and Fair
And d'you know, 'twas like the mountain
Had removed from here to there.*

*We drank all night, we said goodbye,
We'd never meet again;
I took the boat next evening,
Went back to bogs and drains".*

*

*At peace at last, the Lost Man
Sent Con's songs throughout the land
And the legend grew with the singers
Who sought out this old man...*

*"There's a Concert up in Dublin, Con;
Everyone will be there;
Will you come and sing your songs for us
Pure as mountain air?"*

*On the night of the big Concert,
His first time so far from home*

Since he returned from Huddersfield,
We gazed around our room

(I'd travelled to Dublin with him –
He needed me, he said;
He didn't know Dublin
And I did).

A hotel room, *en suite*, TV,
But Con got bored with that,
He took off downstairs to find the bar
For a pint, a pipe and chat.

*Who is this old singer
They're putting on tonight?
An old man from the mountains.
Can he do it here? He might...*

The M.C. shepherds Big Con
Backstage from the bar:
"Con", he chides, "this is no pub,
This stage is for stars –

You can't just start up singing,
You must talk first to the crowd;
Do you think, Con, you can do it?"
Con just laughs out loud –

"I see the Pope in Galway
When he said Mass on the TV –
He told the crowd he loved them;
Don't worry about me".

"Ladies and gentlemen, Big Con"
Silence, a polite clap,
And Con saunters out on stage
With his pint and cap.

He remembers the Pope in Galway
As he faces the dark Hall –
"People of Dublin, I loves ye!"
The whole place is enthralled;

He sings six songs, his quota,
But the crowd cries out for more,
And when he's finished singing,
They clap till their hands are sore.

*

Big Con and the Lost Man
Travel home by train,
And the Lost Man says to Big Con,
"I won't see your like again".

Over in the West Limerick Hills
In a thatched house with his dog,
Big Con lives, a giant.
If his life was one hard slog

Now they come throughout the land
To learn at his feet –
"*Ye're welcome as the flowers of May*"
I hear an old man greet.